

**รูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตและดำรง
เอกลักษณ์ของชาวมอญในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล**
**BUDDHIST PROPAGATION MANAGEMENT MODEL FOR LIVELIHOOD AND
IDENTITY RESTORATION OF MON PEOPLE IN BANGKOK AND VICINITY**

พระครูธรรมธรสุชาติ จิตวโร (พิศาลพันธ์) *

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาทั่วไปและรูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตและดำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 2) ศึกษาวิธีการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เสริมสร้างวิถีการดำเนินชีวิตในการดำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญ รวมทั้งสภาพปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 3) พัฒนารูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตและดำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 374 รูป วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 18 รูป/คน ด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง ใช้การศึกษาเอกสาร ประวัติศาสตร์ บทความ ผู้วิจัย และดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 13 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาประกอบบริบท

ผลการวิจัย พบว่า

1) สภาพปัญหาทั่วไปและรูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของชาวมอญเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้าร่วมกิจกรรมเป็นการเผยแผ่เพื่อสาธารณะชน ให้คนทั่วไปได้เรียนรู้และเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนมอญได้รวดเร็วและมากขึ้น และชาวมอญได้น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่ชาวมอญปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมประจำชีวิตเกี่ยวกับการเกิด การบวช การแต่งงาน และการตายสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ในด้านความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวมอญ ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ชาวมอญจึงมีความขยันซื่อสัตย์สามัคคี และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เพื่อนบ้าน รักษาระเบียบประเพณีของสังคม

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์) ภาควิชารัฐศาสตร์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชาวมอญปฏิบัติตามสิ่งเหล่านี้เสมอจึงได้อยู่ในครอบครัวและชุมชนอย่างสงบสุข มีการใช้ภาษามอญในการสื่อสารในชุมชนมอญแต่ละชุมชนในจังหวัดต่างๆ

2) วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบของประเพณีวัฒนธรรม คติ ความเชื่อ พิธีกรรม และค่านิยมของชาวมอญ ชาวมอญมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรม พิธีกรรม การแต่งกายและภาษา และปัจจุบันชาวมอญพยายามฟื้นฟูภาษาของตน สร้างแบบเรียน และนิทานท้องถิ่นสำหรับเยาวชน รูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตและดำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.59$, S.D.=0.734) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า รูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตและดำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ด้านเทศนาธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}=3.47$, S.D.=0.970) อยู่ในระดับมาก รองลงมา ด้านอภิปรายธรรม ($\bar{X}=3.64$, S.D.=0.735) อยู่ในระดับมาก และด้านการใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}=3.81$, S.D.=0.725) อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เผยแผ่ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานอื่น ทำให้ไม่สามารถบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) รูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตและดำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญ โดยผสมผสานการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีผ่านบทบาทพระสงฆ์ 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการเทศนาธรรม มีการฟื้นฟูการอาราธนาภาษามอญ เทศนาธรรม การทำวัตรสวดมนต์ การให้ศีลให้พรเป็นภาษามอญ (2) ด้านปาฐกถาธรรม การแสดงธรรมมุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์ในท้องถิ่น ต้องใช้ความรู้ ความสามารถที่จะเข้าถึงชุมชนชาวมอญ ซึ่งชาวมอญถือเป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด (3) ด้านอภิปรายธรรม นำมาเชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบันมาประกอบการสอน (4) ด้านสนทนาธรรม ใช้ภาษาสุภาพ เข้าใจง่าย (5) ด้านการสอนสมถกรรมฐาน มีการตอบข้อสงสัยหลังปฏิบัติ และสามารถนำหลักธรรมความรู้ที่ได้จากการอบรมปฏิบัติธรรมนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน (6) ด้านการใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ ใช้สื่อผ่านประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อของชาวมอญ

คำสำคัญ : รูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, การดำเนินชีวิตและดำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญ

ABSTRACT

The objectives of this research were 1. To study general problems and model of and Buddhist management propagation model for Livelihood and Identity restoration of Mon People in Bangkok and Vicinity, 2. To study the approaches to Buddhism propagation that support the livelihood and identity of Mon people in Bangkok and vicinity and 3. To develop a model of Buddhism propagation that supports the livelihood and identity of Mon people in Bangkok and vicinity

Methodology was the mixed methods between the qualitative and quantitative methods. The quantitative research collected data with questionnaires from 394 sample and analyzed data by descriptive statistics that are percentages, mean, standard deviation. The qualitative research collected data from 18 key informants by structured in-depth-interview. Data were also collected from 13 participants in focus group discussion and data were analyzed by contextual descriptive interpretation.

The Findings of the research were as follows:

1. The general problems and model of Buddhism propagation of the Mon people were to opening the opportunities to the public to participate in propagation so that the public would learn the value of culture and livelihood faster. The Mon people undertook Buddhhadhamma to practice in daily life. Usually the Mon people practiced according to their culture and tradition of birth, ordination, wedding and death for that were practiced since their ancestors' time. From the Buddhism influences, the Mon people are diligent, honest and harmonious and charitable with their neighbors and abiding by the rules and regulations of the community the yielded the happiness and harmony in the families and communities. The Mon dialogue was still used in daily communication at each communities in each provinces.

2. Buddhism propagation methods of Mon people were in different models that are culture, tradition, belief and rituals. Mon people have outstanding identity in architecture, rituals, costumes and language. Normally Mon people dress in Mon styles in the festival and in nowadays Mon people try to restore their own language by inventing textbooks and folk fairy tales for their children. The model of and Buddhist management propagation model for livelihood and identity restoration of Mon People in Bangkok and Vicinity by overall were at high level with the average of 3.59, standard deviation at 0.734. Considering each aspects were

that; Dhamma teaching was at high level with the average score of 3.47 and SD at 0.970, the Dhamma discussion was at high level with the average score of 3.64, SD at 0.735, Dhamma teaching media was at middle level with the average of 3.81, SD at 0.725. This condition might be because of lacking of budget support from other agencies that made the Dhamma propagation was not so effective.

3. The model of Buddhism propagation management for livelihood and identity restoration of Mon People by carrying out the culture and tradition restoration through the monks' roles in 4 aspects; 1) Dhamma teaching; there was the restoration of Sila undertaking in Mon dialogue, Dhamma teaching, chanting and blessing in Mon dialogue, 2) Dhamma lecturing must be done with good knowledge and skill with the good purpose to reach the Mon people who are so faithful in Buddhism, 3) Dhamma Discussion applying the present situation and condition for more comprehension, 4) Dhamma dialog with polite and easy to understand language, 5) Calmness meditation teaching with questions and answers to clear up any doubt so that the trainees could use the training in daily life, 6) Dhamma teaching media uses were used appropriately with the Mon people's culture, tradition and faith.

Keyword : Buddhist Propagation Management Model, Livelihood and Identity Restoration of Mon People

1. บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นเป็นกระบวนการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการขยายตัวของพระพุทธศาสนาตั้งแต่พุทธกาลแล้ว ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอภิตตธรรมแก่พระสาวกแล้ว บรรดาพระสาวกที่บรรลุธรรมแล้วต่างก็ต้องมุ่งหน้าออกสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งสิ้น แม้พระพุทธองค์เองนับตั้งแต่ทรงตรัสรู้จนตรัสมาสัมโพธิญาณมานั้นพุทธกิจที่ทรงบำเพ็ญตลอดระยะเวลา 45 พรรษาแห่งพระชนม์ชีพนั้นก็มิเพิกงายเพื่อให้พุทธธรรมนั้นแผ่ขยายออกไปสู่มหาชนโดยทั่วไปดุจเดียวกันดังพุทธโอวาทของพระองค์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ทวีตเทศและมนุษย์ทั้งหลาย” และเนื่องจากเป้าหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นอยู่ที่การทำให้พระพุทธศาสนาเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนและสังคมที่มุ่งเข้าไปให้มากที่สุด (พระครูกล้วยานสัทธวัณ (สมาน กลยาณธมโม), 2552)

พระพุทธศาสนา เป็นรากฐานเป็นรูปแบบในการดำเนินชีวิต และมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวมอญอย่างแนบแน่น ถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตมาก พระพุทธศาสนาเป็นจุดดวงประทีปส่องนำทางการดำเนินชีวิตของคนมอญมาก ซึ่งรูปแบบในการเผย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาทั่วไปและรูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตและดำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

2.2 เพื่อศึกษาวิธีการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เสริมสร้างวิถีการดำเนินชีวิตในการดำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญรวมทั้งสภาพปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2.3 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตและดำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของชาวมอญ 3) เพื่อศึกษาวิธีการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบของประเพณีวัฒนธรรม คติ ความเชื่อ พิธีกรรม และค่านิยมของชาวมอญในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

3.2 ขอบเขตด้านตัวแปร

1) ขอบเขตด้านตัวแปรเชิงคุณภาพ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ เช่น พระไตรปิฎก หนังสือประวัติศาสตร์ชาวมอญ หนังสือวิชาการของผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนงานวิจัย มีวิทยานิพนธ์ เป็นต้น รวมทั้งความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะ

2) ขอบเขตด้านตัวแปรเชิงปริมาณ ตัวแปรที่ใช้ศึกษา ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม แบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน 6 ด้าน (กรมวิชาการ, 2544) ได้แก่ (1) ด้านการเทศนาธรรม (2) ด้านปาฐกถาธรรม (3) ด้านอภิปรายธรรม (4) ด้านสนทนาธรรม (5) ด้านการสอนสมถกรรมฐาน (6) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ และแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตลอดจนข้อเสนอแนะ

3.3 ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้ศึกษาการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research)

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ

1.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) สัมภาษณ์พระสังฆาธิการ ที่เกี่ยวข้องกับชาวมอญ จำนวน 14 รูป ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับมอญจำนวน 4 ท่าน รวมทั้งสิ้น 18 รูป/คน

1.2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญวิชาการจำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญงานด้านการเผยแผ่ จำนวน 7 รูป และผู้เชี่ยวชาญด้านประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น 13 รูป/คน

2. การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่เป็นพระสงฆ์ในชุมชนมอญ จำนวน 374 รูป

ก ก ก ก ก ก ก ก 3.4 ขอบเขตด้านพื้นที่

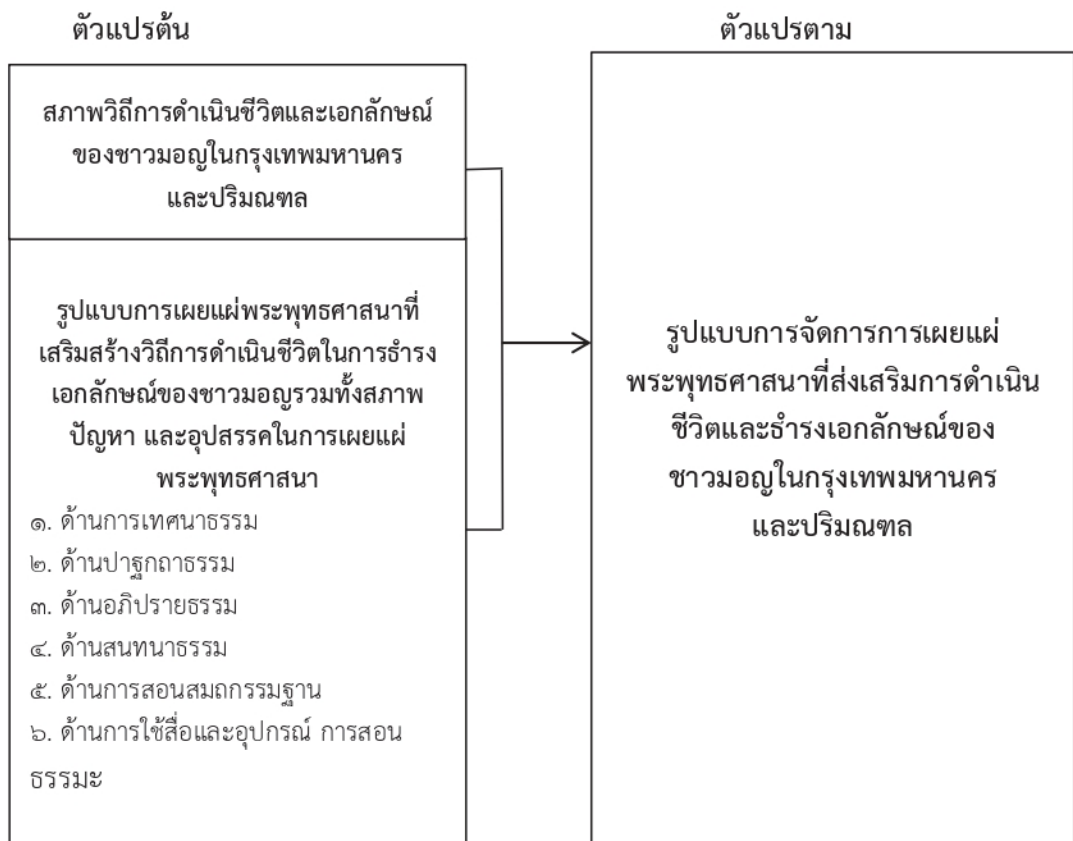
ก ก ก ก ก ก ก ก ซึ่งผู้วิจัยเจาะจงคัดเลือกพื้นที่ที่ทำการศึกษา (Purposive Sampling) ดังนี้

(1) ชุมชนมอญบ้านบางกระบือ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร (2) ชุมชนมอญปาก
ลัดอำเภอพะปรางค์ จังหวัดสมุทรปราการ (3) ชุมชนมอญบ้านเกาะเกร็ด อำเภopakเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี (4) ชุมชนมอญบ้านกระทุ่มมีด อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดนนทบุรี (5) ชุมชนมอญสาม
โคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ก ก ก ก ก ก ก ก 3.5 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ก ก ก ก ก ก ก ก ใช้ระยะเวลาทำการศึกษาวิจัย ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2558 จนถึงเดือนธันวาคม
พ.ศ.2559 รวมเป็นระยะเวลา 24 เดือน

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

5. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

5.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) ประวัติศาสตร์ บทความ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

5.2 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้การศึกษาสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามพระสงฆ์ในเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

โดยผู้วิจัยคัดเลือกจากพระสังฆาธิการ จำนวน 14 รูป และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับมอญ 4 คน รวมทั้งสิ้น 18 รูป/คน

2. ผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ พระสงฆ์ รวม 5 อำเภอ ประกอบด้วย เขตบางขุนเทียน อำเภอพระประแดง อำเภอปากเกร็ด อำเภอไทรน้อย อำเภอสามโคก จำนวน 5,630 รูป การกำหนดขนาดตัวอย่างคำนวณจากสูตร Taro Yamane กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ รวม 5 อำเภอ ประกอบด้วย เขตบางขุนเทียน อำเภอพระประแดง อำเภอปากเกร็ด อำเภอไทรน้อย อำเภอสามโคก การกำหนดขนาดตัวอย่างคำนวณจากสูตร Taro Yamane ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 374 รูป

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จากผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งสิ้น 13 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัย โดยศึกษาเอกสารวิชาการและจากงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตและธำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยมีเครื่องมือในการวิจัย 3 ชนิด ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์ 2) แบบสอบถาม และ 3) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของเนื้อหาการวิจัยและวิเคราะห์สาระสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาของข้อคำถาม
- 2) โครงสร้างของประเด็นเนื้อหาคำถามที่ครอบคลุมสาระสำคัญ
- 3) กรอบประเด็นและข้อคำถามครอบคลุมเนื้อหาสำคัญที่ต้องการตามวัตถุประสงค์

การวิจัยที่กำหนดไว้

1.2 แบบสอบถาม (Questionnaires) ใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์ระดับ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต บทความ ตำรา คัดสำเนาจากรายงานการวิจัยหรือบทความตามเว็บไซต์

2. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างกรอบของคำถาม โดยสร้างเครื่องมือจากกรอบเนื้อหาในคำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

3. เสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ

4. นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ทั้งความตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) โดยการหาค่า IOC (Rovinelle & Hambleton) (สมจิตร์ แก้วนาค, 2541).

5. นำเครื่องมือที่ตรวจสอบแล้วแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคณะสงฆ์ จำนวน 30 ชุดเพื่อหาความเที่ยง (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficients) ตามวิธีของ Cronbach (ประยูร อาษานาม 2541) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ของความเที่ยงทั้งฉบับเท่ากับ 0.942 (ตามภาคผนวก) และสัมประสิทธิ์ของความเที่ยงตรงทั้งฉบับ

6. นำเครื่องมือที่แก้ไขปรับปรุงสมบูรณ์แล้ว ไปเก็บข้อมูลกับคณะสงฆ์ โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 374 คน (กาสิก เตชะขันหมาก, 2553)

1.3 สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสร้างแนวคำถามในการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต บทความ ตำรา คัดสำเนาจากรายงานวิจัยหรือบทความ

2. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยมาสร้างประเด็นคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 จำนวน 4 ประเด็นหลัก

3. เสนอร่างเครื่องมือ ประเด็นการสนทนากลุ่มเฉพาะต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ

6. ผลการวิจัย

สภาพปัญหาทั่วไปและรูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตและธำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

ชุมชนมอญถือเป็นชุมชนขนาดใหญ่และเก่าแก่ ชาวมอญนับถือศาสนาพุทธ มีวัดมอญอยู่กระจายอยู่ทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ นนทบุรี และปทุมธานี คนมอญมีความเชื่อเรื่องผี โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ผีบรรพบุรุษและผีเจ้าพ่อ วัฒนธรรมของชาวมอญในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลมีอายุยืนยาวมากกว่า 200 ปี แต่ยังสามารถธำรงรักษาเอกลักษณ์บางประการไว้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถพบเห็นได้ เช่น ประเพณีการทำศพ ประเพณีสงกรานต์

ชาวมอญให้ความสำคัญกับพิธีการอย่างเคร่งครัด สำหรับพิธีการทำศพนั้นมีพิธีกรรมต่างๆ ตามพิธีกรรมทางพุทธศาสนาให้แก่ผู้ตาย ก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ตายได้ผลบุญมากอันจะทำให้หลุดพ้นจากวัฏสงสาร เพราะมีความเชื่อมั่นในเรื่องโลกวิญญานและภพชาติตลอดจนความเชื่อเรื่องบาปบุญ และการทำศพแยกสถานภาพระหว่างศพฆราวาสกับศพพระภิกษุ เนื่องจากพระภิกษุเป็นบุคคลที่ชาวมอญให้ความเคารพเป็นอย่างมาก เพราะพระเป็นผู้สืบทอดศาสนาและเป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับชาวมอญ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ทำให้ชาวชุมชนมอญได้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม และได้้นำเอาหลักพุทธแนวพุทธจริยาเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในหลายๆ ทศนะให้ความเห็นตรงกันว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ และได้ประสิทธิผลนั้นขึ้นอยู่กับพระสงฆ์หรือผู้เผยแผ่ควรมีความรู้ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน และรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวมอญเพื่อให้เข้าถึงชาวชุมชนมากขึ้น

ชาวมอญที่นับถือพระพุทธศาสนา จะเป็นผู้มีจิตใจเป็นกุศลให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ของชาวมอญมักจะเกี่ยวข้องกับศาสนา วัฒนธรรมประเพณีหลายอย่างของชาวมอญ นำเอาเรื่องราวในพุทธประวัติ และหลักธรรมทางศาสนา มาดัดแปลงเป็นประเพณี เพื่อเป็นโอกาสให้ได้ทำความดี ทำบุญกุศลยังแผ่ไว้ด้วยปริศนาธรรมเป็นการสอนหลักธรรมทางอ้อม เช่น ประเพณีแห่หงส์-ธงตะขาบ ซึ่งเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าในวันที่เสด็จลงจากดาวดึงส์เทวโลก ในครั้งที่เสด็จไปแสดงธรรมโปรดพุทธมารดา และอวยวะทุกส่วนของตะขาบนั้น ชาวมอญจะเป็นปริศนาธรรม นอกจากนี้แล้วประเพณีการจัดงานศพของชาวมอญก็เช่นกันจะปฏิบัติตามในสิ่งที่พระสงฆ์แนะนำสั่งสอน ในบางชุมชนนั้นก่อนทำกิจกรรมใดๆ ชาวมอญ จะปรึกษากับพระสงฆ์ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือ หากพระสงฆ์เห็นดีด้วยก็จะปฏิบัติตาม หากไม่เห็นด้วยก็จะไม่ทำกิจกรรมนั้น ดังนั้นพระสงฆ์จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทมากในการอบรมสั่งสอนประชาชนตลอดจนเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนชาวมอญ

สังคมของชาวมอญก็ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเรียกได้ว่า วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมอญตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย หรือตลอดจนวิถีคิด อุปนิสัยใจคอของชาวมอญได้รับ

การหล่อหลอมมาจากคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น ถือว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นงานเพื่อชุมชน ยิ่งในสภาพสังคมของชาวมอญในปัจจุบัน มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามาอย่างรวดเร็ว ในเรื่องเศรษฐกิจ สภาพทางสังคม ทำให้วัฒนธรรม ประเพณีที่ชาวมอญปฏิบัติโดยเคร่งครัดมาตลอด ได้ถูกกลืนหายไปบางส่วน กลายเป็นความล้าหลัง ชาวมอญรุ่นหลังสนใจกับความสะดวกสบาย ไม่ได้สนใจในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีความโน้มเอียงไปในทางวัตถุนิยมมากขึ้น ทำให้ชาวมอญบางส่วนเห็นคุณค่าของศาสนาพุทธน้อยลง

รูปแบบการนำเสนอโดยใช้สื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนชาวมอญ สื่อคือ ตัวกลางนำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ในส่วนของการศึกษารูปแบบการใช้สื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานี้ได้มีรูปแบบ สื่อในการเผยแผ่ 3 วิธีการ คือ

(1) การใช้สื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้ทำการสื่อสารเป็นบุคคลและผ่านสื่อบุคคลประเภทต่างๆ ดังนี้ พระธรรมเทศนา บรรยายธรรม สัมโมทนียกถา โอวาท และปาฐกถาธรรม

(2) การใช้สื่อมวลชนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน มีรูปแบบการใช้สื่อมวลชนในการเผยแผ่มี 3 รูปแบบ คือ สื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อวิทยุกระจายเสียง และสื่อสิ่งพิมพ์ (สิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือธรรมะทั่วไป สิ่งพิมพ์ประเภทการให้โอวาท หนังสือคู่มือประกอบภาพ และหนังสือสวดมนต์)

(3) การใช้สื่อเฉพาะกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถ้าเป็นสื่อที่ผลิตอย่างมีคุณภาพแล้วจะเป็นสื่อที่ช่วยวางรากฐานทางศีลธรรมได้เป็นอย่างดี ใช้เป็นเครื่องระลึก เตือนสติ สามารถแยกประเภท ดังนี้ การสร้างวัตถุมงคล บทความ และแถบบันทึกเสียง

รูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คุณลักษณะหรือกุศโลบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และจากการศึกษา วิจัย และสัมภาษณ์ของพระสงฆ์ที่มีบทบาทมากในชุมชนมอญ พบว่า พระสงฆ์ในการเผยแผ่เป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งรูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยสามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ดังนี้

1) แนวคิดของพระสงฆ์หรือผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนชาวมอญ ต้องเป็นชาวมอญมีความรู้ด้านภาษา การเขียน การพูด และรู้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญ คลุกคลีรู้สึกถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมอญ ทำให้เข้ากับชาวมอญกลมกลืนกว่า

2) ค่านิยมของลูกหลานชาวมอญซึ่งเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากลูกหลานชาวมอญมีการศึกษาสูง มีการงานทำอย่างดี ทำให้ลูกหลานชาวมอญเหล่านั้นไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชาวมอญ มองว่าเสียเวลา ปัจจุบัน ค่านิยม สิ่งแวดล้อมได้เปลี่ยนไปแล้วอย่างอื่นเข้ามา มีบทบาทมากกว่าวิถีเดิมๆ ของชาวมอญ ส่วนหนึ่งทำให้วิถีชีวิตชาวมอญเปลี่ยนแปลงไป แต่มีบางกลุ่มในชุมชนมอญได้ทำการรวบรวมประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ เข้าเป็นสมาคม เพื่อจรรโลงและอนุรักษ์วัฒนธรรมเหล่านั้นให้คงอยู่ไม่ให้สูญสลายไป

รูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตและธำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

ด้านการเทศนาธรรม

พระผู้เผยแผ่เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจสามารถถ่ายทอดหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาได้ดี เนื่องจากปัจจุบันได้เปิดโอกาสให้พระภิกษุ สามเณรได้มีโอกาสเรียนในระดับปริญญาทำให้พระภิกษุได้ความรู้ นำไปประยุกต์ใช้ในการเทศนาเพื่อให้เกิดความน่าสนใจต่อผู้รับฟัง ประพัตินอยู่ในศิลาจารวัตรสำรวมระวังกิริยา-วาจา เรียบร้อยงดงาม ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ท้ายสุดอยู่ในระดับมาก ที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตและธำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งแนวทางประกอบด้วย 1) สร้างความเข้าใจในกระบวนการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยร่วมกันทุกฝ่าย 2) กำหนดงบประมาณสำหรับการปรับปรุง การส่งเสริมความรู้ การเข้าร่วมกิจกรรมกับทางชุมชนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ 3) รูปแบบการเผยแผ่โดยใช้ประเพณีเป็นสื่อกลาง ควรจัดให้มีการส่งเสริมความรู้การพุดจูงใจเพื่อให้การงานสำเร็จ ผูกอบรมถวายความรู้ในการแสดงพระธรรมเทศนา โดยจัดให้เป็นรูปแบบโครงการเพื่อให้เกิดความเป็นรูปธรรมของการทำงาน จะช่วยให้การดำเนินงานด้านการเผยแผ่ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นการเตรียมบุคลากรด้านการเผยแผ่เป็นระบบ เพราะในสภาพการณ์ปัจจุบันบริบททางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีความซับซ้อน ความต้องการของสังคมที่จะให้พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ชี้แนะอบรมสั่งสอน

ด้านปาฐกถาธรรม

แนวทางรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเนื้อหาในการปาฐกถาธรรมต้องเป็นที่สนใจแก่ผู้ฟัง โดยเฉพาะต้องปาฐกถาธรรมในท้องถิ่น ซึ่งต้องใช้ความรู้ความสามารถที่จะเข้าถึงชุมชนท้องถิ่น เพราะธรรมชาติของชาวมอญนั้นเป็นผู้ที่มั่นคงในพระรัตนตรัย เป็นผู้ที่ไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนามากกว่าชนชาติอื่นๆ ด้วยซ้ำไป ถ้าพระสงฆ์เคร่งครัดในพระธรรมวินัยพระสงฆ์ก็สามารถดึงเอาศรัทธาญาติโยมนั้นเข้ามาสู่วัดได้ เมื่อถึงศรัทธาได้แล้ว การเผยแผ่นั้นย่อมบรรลุถึงจุดอันสูงสุด หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนชาวมอญ ได้แก่ การอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีที่เคยมีเคยปฏิบัติกันมาให้คงอยู่ต่อไป เช่น ประเพณีการทำบุญตักบาตรน้ำผึ้ง ซึ่งเป็นประเพณีของชุมชนชาวมอญทำกันเป็นส่วนใหญ่ประเพณีแห่หงส์-ธงตะขาบเพื่อบูชาพระพุทธเจ้า การฟั่นฟูกานบุญประเพณี ตลอดจนธรรมเนียมต่างๆ ของชาวมอญที่กำลังจะหมดไปให้คงอยู่ต่อไป เช่น การอาราธนาศีลภาษามอญ การทำวัตรสวดมนต์ การให้ศีลให้พรของพระภิกษุเป็นภาษามอญ และส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมบุญประเพณีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นเคยมีอยู่แล้วและที่จะจัดให้มีขึ้นใหม่ นอกจากนี้ยังได้มีการนำเสนอการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบันมาประกอบการสอนเป็นอีกวิธีหนึ่งที่นำมาใช้เพราะเหตุการณ์หรือสถานการณ์จริงเป็นที่สนใจอยู่แล้ว เมื่อหยิบยกมาพูดทำให้เกิดความน่าสนใจยิ่งขึ้น

ด้านอภิปรายธรรม

แนวทางรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วัดใหญ่ๆ ที่มีการพัฒนาและมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ ควรส่งบุคลากรมาช่วยกันพัฒนาวัดเล็กให้มีประสิทธิภาพในการเผยแผ่มากขึ้น มีการเผยแผ่ในทุกๆ องค์การเพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงต่อไป ควรให้ความรู้ความเข้าใจในทางพระพุทธศาสนา ฝึกพัฒนาผู้ที่เผยแพร่ให้มีวุฒิภาวะความรู้ให้เข้าใจในหลักธรรมพระพุทธศาสนา วางตัวอย่างเหมาะสมแก่การเป็นสมณะ มีมารยาทเรียบร้อยเป็นที่น่าเลื่อมใส นอกจากนี้ในส่วนของการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตและดำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เป็นการเผยแผ่ในเชิงรุก โดยการจัดให้มีการฝึกอบรมพระภิกษุภายในวัด ให้มีความรู้ความสามารถทั้งในเชิงวิชาการ ตลอดจนการฝึกทักษะและเทคนิคการถ่ายทอดความรู้ กำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของพระสงฆ์ในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา มีขั้นตอนในการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ จัดให้มีการปรับปรุงด้านกายภาพของวัด คือ ด้านภูมิทัศน์ จัดให้มีความสะอาด ร่มเย็น รักษาความสะอาดบริเวณของวัด การเผยแผ่ในเชิงรุกนั้น ทางวัดได้ทำและกำหนดนโยบายโดยเริ่มปรับปรุงตั้งแต่ลักษณะทางกายภาพของวัด จากนั้นก็มาพัฒนาที่คนหรือบุคลากร คือพระภิกษุสงฆ์ มีการวางแผนสร้างให้พระรู้จักวัดจริงๆ สร้างอุปนิสัยในการเสียสละ ให้การศึกษาเพื่อให้พระที่มีความรู้ไว้บริการในทุกกรณี ตลอดจนเรื่องเดือดร้อนอื่นๆ นี่คือการสร้างคนโดยใช้เงิน เวลา ความรู้ และศรัทธา ในการเผยแผ่เชิงรับ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) การให้คำปรึกษา 2) การบริการทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา 3) กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

แนวทางในการเผยแผ่เชิงรับนั้น ส่งผลให้มีการพัฒนาบุคลากรให้มีความเข้าใจในพระพุทธศาสนาทั้งในส่วนปริยัติธรรม และปฏิบัติ อันจะส่งผลให้บรรลุถึงปฏิเวธ และจัดตั้งศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา แนวทางดังกล่าวนี้เป็นการยกระดับการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในแง่การใช้ปัญญาเพื่อสื่อสารธรรมะกับคนสมัยใหม่

ด้านสนทนาธรรม

แนวทางในการเผยแผ่พุทธศาสนาผ่านการใช้สำนวนภาษา อาทิ การใช้ถ้อยคำ สำนวนภาษาที่ร่วมสมัยในการสื่อสาร การนำภาษาที่นิยมใช้ในปัจจุบัน มาอธิบายหลักพระพุทธศาสนา การประยุกต์สถานการณ์ปัจจุบันกับธรรมะ การใช้ถ้อยคำโน้มน้าวให้ผู้ฟังคล้อยตาม แนวทางการใช้สำนวนภาษาในการเผยแผ่พุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) การใช้ถ้อยคำ การใช้ถ้อยคำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อมวลชนมี 3 ลักษณะ ก. การใช้คำง่ายๆ ได้แก่ คำที่อ่านหรือฟังแล้วไม่ต้องแปลความหมาย สามารถเข้าใจได้ทันที ข. การใช้คำสัพยอก เป็นคำซึ่งมีลักษณะเป็นการสร้างความคุ้นเคย ความสนิทใจ และสร้างความเป็นกันเอง ให้ผู้ฟังรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกันกับผู้พูด ค. การใช้คำ หรือใช้ภาษาร่วมสมัยในการสื่อสาร 2) การใช้ภาพพจน์ หมายถึง คำพูดที่บรรยายให้เห็นภาพพจน์ การพูดเขียนอย่างเทียบเคียง เปรียบเทียบ การใช้ภาพพจน์ในการเผยแผ่พุทธศาสนานั้นมี 2 ลักษณะ คือ ภาพอุปมา ภาพบุคลาธิษฐาน

ด้านการสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน

แนวทางรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สมถกรรมฐาน คือกรรมฐานเป็นอุบายสงบใจ ได้แก่การปฏิบัติธรรมด้วยการบริกรรม เป็นการบำเพ็ญเพียรทางจิตโดยใช้สมาธิเป็นหลัก ไม่เกี่ยวกับการใช้ปัญญาและมุ่งให้จิตสงบ ระวังจากนิวรณ์ซึ่งเป็นตัวขัดขวางจิตไม่ให้บรรลุความดีเป็นสำคัญ สมถกรรมฐานเป็นอุบายวิธีที่หยุดความฟุ้งซ่านแห่งจิตซึ่งมักจะฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ต่างๆ กล่าวคือ หยุดความคิดของจิตไว้ โดยใช้สมาธิยึดตั้งอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งในกรรมฐาน 40 กอง มาบริกรรมจนกระทั่งจิตแนบแน่นในอารมณ์นั้น และสงบระงับไม่ฟุ้งซ่านต่อไป สมถกรรมฐานเป็นกรรมฐานที่มุ่งบริหารจิตเป็นหลัก คู่กับวิปัสสนากรรมฐาน ที่มุ่งการอบรมปัญญาเป็นหลัก

การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ

ควรอบรมเกี่ยวกับการใช้สื่อการสอนให้กับบุคลากรควรเลือกสื่อการสอนให้เหมาะกับผู้รับสาร หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้การสนับสนุนในด้านการเผยแผ่ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และควรมีการสำรวจหาข้อมูล ความต้องการของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายถึงความต้องการในการรับรู้ข้อมูล นำข้อมูลความต้องการที่ได้มาวิเคราะห์และใช้ให้ตรงกับความต้องการให้มากที่สุด นอกจากนั้นรูปแบบการนำเสนอโดยการใช้สื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนชาวมอญ ถือว่าสื่อ คือตัวกลางนำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ในส่วนของการศึกษารูปแบบการใช้สื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้มีรูปแบบเป็นสื่อในการเผยแผ่ 3 วิธีการ คือ

1. การใช้สื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2. การใช้สื่อมวลชนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พัฒนารูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตและดำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

ชุมชนมอญถือเป็นชุมชนขนาดใหญ่และเก่าแก่ ชาวมอญนับถือศาสนาพุทธ มีวัดมอญอยู่กระจายอยู่ทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ นนทบุรี และปทุมธานี คนมอญมีความเชื่อเรื่องผี โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ผีบรรพบุรุษและผีเจ้าพ่อ วัฒนธรรมของชาวมอญในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลมีอายุยืนยาวมากกว่า 200 ปี แต่ยังสามารถธำรงรักษาเอกลักษณ์บางประการไว้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถพบเห็นได้ เช่น ประเพณีการทำศพ ประเพณีสงกรานต์

ชาวมอญให้ความสำคัญกับพิธีการอย่างเคร่งครัด สำหรับพิธีการทำศพนั้นมีพิธีกรรมต่างๆ ตามพิธีกรรมทางพุทธศาสนาให้แก่ผู้ตาย ก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ตายได้ผลบุญมากอันจะทำให้หลุดพ้นจากวัฏสงสาร เพราะมีความเชื่อมั่นในเรื่องโลกวิญญานและภพชาติตลอดจนความเชื่อเรื่องบาปบุญ และการทำศพแยกสถานภาพระหว่างศพพราหมณ์กับศพพระภิกษุ เนื่องจากพระภิกษุเป็นบุคคลที่ชาวมอญให้ความเคารพเป็นอย่างมาก เพราะพระเป็นผู้สืบทอดศาสนาและเป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับชาวมอญ

ในหลายๆ ทศนะให้ความเห็นตรงกันว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ และได้ประสิทธิผลนั้นขึ้นอยู่กับพระสงฆ์หรือผู้เผยแผ่ควรมีความรู้ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน และรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวมอญเพื่อให้เข้าถึงชาวชุมชนมากขึ้น

ชาวมอญที่นับถือพระพุทธศาสนา จะเป็นผู้มีจิตใจเป็นกุศลให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ของชาวมอญมักจะเกี่ยวข้องกับศาสนา วัฒนธรรมประเพณีหลายอย่างของชาวมอญ นำเอาเรื่องราวในพุทธประวัติ และหลักธรรมทางศาสนา มาดัดแปลงเป็นประเพณี เพื่อเป็นโอกาสให้ได้ทำความดี ทำบุญกุศลยังแผ่ไว้ด้วยปริศนาธรรม เป็นการสอนหลักธรรมทางอ้อม เช่น ประเพณีแห่หงส์-ธงตะขาบ ซึ่งเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าในวันที่เสด็จลงจากดาวดึงส์เทวโลก ในครั้งที่เสด็จไปแสดงธรรมโปรดพุทธมารดา และอวยวะทุกส่วนของตะขาบนั้น ชาวมอญจะเป็นปริศนาธรรม นอกจากนี้แล้วประเพณีการจัดงานศพของชาวมอญก็เช่นกัน จะปฏิบัติตามในสิ่งที่พระสงฆ์แนะนำสั่งสอนในบางชุมชนนั้นก่อนทำกิจกรรมใดๆ ชาวมอญจะปรึกษากับพระสงฆ์ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือ หากพระสงฆ์เห็นดีด้วยก็จะปฏิบัติตาม หากไม่เห็นด้วยก็จะไม่ทำกิจกรรมนั้น ดังนั้นพระสงฆ์จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทมาก ในการอบรมสั่งสอนประชาชน ตลอดจนเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนชาวมอญ

คณะสงฆ์ได้ให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเสมอมา เพราะที่สังคมไทย เดิมเช่นเดียวกัน สังคมของชาวมอญก็ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเรียกได้ว่า วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมอญตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย หรือตลอดจนวิถีคิด อุปนิสัยใจคอของชาวมอญ ได้รับการหล่อหลอมมาจากคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น ถือว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นงานเพื่อชุมชน ยิ่งในสภาพสังคมของชาวมอญในปัจจุบัน มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามาอย่างรวดเร็ว ในเรื่องเศรษฐกิจ สภาพทางสังคม ทำให้วัฒนธรรม ประเพณีที่ชาวมอญปฏิบัติโดยเคร่งครัดมาตลอด ได้ถูกกลืนหายไปบางส่วน กลายเป็นความล้าหลัง ชาวมอญรุ่นหลังสนใจกับความสะดวกสบาย ไม่ได้สนใจในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีความโน้มเอียงไปในทางวัตถุนิยมมากขึ้น ทำให้ชาวมอญบางส่วนเห็นคุณค่าของศาสนาพุทธน้อยลง

รูปแบบที่เป็นการนำเสนอพุทธธรรม เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลจริงในชีวิตประจำวัน มีการนำเสนอโดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) การนำเสนอพุทธธรรมประเภทพัฒนาชีวิตที่ดีงาม (2) การนำเสนอพุทธธรรมประเภทอนุรักษสิ่งแวดล้อม โดยใช้หลักการเผยแผ่ที่สามารถสร้างวิสัยทัศน์ สร้างแรงบันดาลใจ ความสามารถในการสื่อสาร และนำมาประยุกต์ในการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชน

แนวทางการใช้รูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิต และดำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ใช้เป็นรูปแบบเชิงรุก ซึ่งได้แก่การจัดให้มีการฝึกอบรมพระภิกษุภายในวัด มีการกำหนดหน้าที่ของพระสงฆ์ มีการปรับปรุงลักษณะทางกายภาพของวัด ด้านภูมิทัศน์ ต่อจากนั้นก็มาพัฒนาคนหรือบุคลากรภายใน ส่วนแนวทางการเผยแผ่ในเชิงรับ มีการอบรมพระนวกะ ตั้งศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาในวัดมอญต่างๆ ซึ่งทั้งสองแนวนี้นี้เป็นการยกระดับการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในแง่การใช้ปัญญาเพื่อสื่อสารธรรมะกับคนปัจจุบัน และช่วยขยายฐานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้พุทธศาสนิกชนยึดมั่นในพระธรรมมากกว่าตัวพระสงฆ์ผู้เผยแผ่

รูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คุณลักษณะหรือกุศโลบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและจากการศึกษาวิจัยและสัมภาษณ์ของพระสงฆ์ที่มีบทบาทมากในชุมชนมอญ พบว่า พระสงฆ์ในการเผยแผ่เป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งรูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยสามารถสรุปที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้

1) แนวคิดของพระสงฆ์หรือผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนชาวมอญ ต้องเป็นชาวมอญมีความรู้ด้านภาษา การเขียน การพูด และรู้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญ คลุกคลีรู้สึกถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมอญ ทำให้เข้ากับชาวมอญกลมกลืนกว่า

2) ค่านิยมของลูกหลานชาวมอญซึ่งเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากลูกหลานชาวมอญมีการศึกษาสูง มาตรฐานทำอย่างดี ทำให้ลูกหลานชาวมอญเหล่านั้นไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชาวมอญ มองว่าเสียเวลา ปัจจุบัน ค่านิยม สิ่งแวดล้อมได้เปลี่ยนไปแล้วอย่างอื่นเข้ามามีบทบาทมากกว่าวิถีเดิมๆ ของชาวมอญ ส่วนหนึ่งทำให้วิถีชีวิตชาวมอญเปลี่ยนแปลงไป แต่มีบางกลุ่มในชุมชนมอญได้ทำการรวบรวมประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ เข้าเป็นสมาคม เพื่อจรรโลงและอนุรักษ์วัฒนธรรมเหล่านั้นให้คงอยู่ไม่ให้สูญสลายไป

3) ความเชื่อทางไสยศาสตร์มีบทบาทในการแสดงออกจนล้าหน้าความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อทางศาสนาถูกลดความศักดิ์สิทธิ์ การทำบุญถวายเป็นการพบปะสังสรรค์ เช่นการทำบุญสงกรานต์ การทำบุญวันเข้าพรรษา ออกพรรษา การทำบุญแห่เทียนเข้าพรรษาเพื่อสัญลักษณ์ในการเผยแพร่การท่องเที่ยวยพร้อมการนำรายได้เข้าสู่ท้องถิ่น แม้ว่าพิธีกรรมทางศาสนายังคงมีการปฏิบัติในสังคมไทยก็ตาม เนื่องจากประเพณีมีการกำหนดเวลาที่ปรากฏอย่างแน่นอน ในขณะที่พิธีกรรมทางไสยศาสตร์มิได้กำหนดในการใช้ห้วงเวลา

7. อภิปรายผล

รูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตและธำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ด้านการเทศนาธรรม

ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พระผู้เผยแผ่ไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการให้คำปรึกษานำทำกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา แก่ประชาชนเท่าที่ควร ซึ่งไม่สอดคล้องกับพระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนามีอัตลักษณ์ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นของตนเอง ด้านแนวทางการบริหารจัดการเจ้าอาวาสสั่งการให้ดำเนินงานตามจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติมาในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการใหม่ มาใช้เพื่อรองรับความทันสมัย ตามแนวทางปฏิบัติของพระสังฆาธิการที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายเพื่อปฏิบัติงานส่วนหนึ่งการบริหารเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เห็นเป็นรูปธรรม (พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์), 2553)

ด้านปาฐกถาธรรม

จากผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตและธำรงเอกลักษณ์ของชาวมอญในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ในด้านปาฐกถาธรรม ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านมีการจัดบรรยายธรรมเป็นประจำ ซึ่งมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การจัดบรรยายธรรมเป็นประจำของพระผู้เผยแผ่ให้ความสำคัญมากต่อการจัดกิจกรรมฟังธรรมะบรรยายแก่สาธุชน ซึ่งถือว่า โดยภาพรวมการจัดกิจกรรมลักษณะนี้เป็นการเผยแผ่ที่ดีมากด้านหนึ่งซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กุศล โพธิ์สุวรรณ ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมณฑลเทศาภิบาล (สด จนทสโร)” ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมณฑลเทศาภิบาล (สด จนทสโร) สามารถสังเคราะห์ได้กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ทศพิธราชธรรม อคติ 4 สัมปรีชธรรม 7 ปาปนิกรธรรม 3 พละ 4 สารณียธรรม 6 (กุศล โพธิ์สุวรรณ, 2557).

ด้านอภิปรายธรรม

ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงว่า พระผู้เผยแผ่ไม่เห็นความสำคัญของการใช้อุปกรณ์หรือสื่อสารการเรียนรู้ประกอบในการอภิปรายธรรม ซึ่งจะเป็นสื่อที่สามารถทำให้ผู้รับฟังไม่เกิดการเบื่อหน่ายและอยู่ฟังจนจบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทัศนีย์ เจนวิถีสุข ได้วิจัยเรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม” ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบกระเทือนถึงสังคมหรือมีส่วนเกี่ยวข้องสนับสนุนหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมคือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่นทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม เป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม (ทัศนีย์ เจนวิถีสุข, 2555)

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ด้านวิธีการเผยแผ่ ควรปรับเปลี่ยนวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีพุทธศาสตร์ทั้งเชิงรับและเชิงรุก การเผยแผ่เชิงรับ เป็นการเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอนธรรมเป็นหลัก ส่วนการเผยแผ่เชิงรุก เป็นการให้การสงเคราะห์ในรูปแบบต่างๆ เป็นตัวนำคนเข้าหาธรรม ซึ่งจะทำให้สามารถทำการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ด้านสื่อในการเผยแผ่ ควรเพิ่มการใช้สื่อในการเผยแผ่ให้หลากหลายมากขึ้น เช่น การอภิปราย, การได้วาทีเชิงพุทธ, โดยทาง วิทย์, โดยทางโทรทัศน์, แจกซีดี CD DVD VDO, หอกระจายข่าวและคอมพิวเตอร์และ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น เพื่อให้สามารถเผยแผ่ธรรมะเข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

3) ด้านปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่ ควรเพิ่มศรัทธาในการเผยแผ่ ปรับขอบเขตของการเผยแผ่ให้อยู่ร่วมในสังคมของศาสนาอื่นได้และเสริมสร้างการทำงานด้านการเผยแผ่อย่างเป็นระบบ ซึ่งจะทำให้ลดปัญหา และอุปสรรคในการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรเปลี่ยนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นการสอบถามจากประชาชน หรือผู้ที่ได้รับผลโดยตรงจากการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระผู้เผยแผ่เพื่อให้ได้ความเห็นจากมุมมองประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระผู้เผยแผ่ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

2) ควรศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ หรือเทคนิคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เพื่อจะได้ทราบเทคนิค กลยุทธ์ หรือยุทธศาสตร์ที่สามารถนำมาใช้เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. (2544). *การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา
 กาสักเตชะขันหมาก. (2553). *หลักการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : Principle of Social Science Research*. กรุงเทพฯ : สุริยวิสาสน์.
- กุศลโพธิ์สุวรรณ. (2557). “ภาวะผู้นำการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทัศนีย์เจนวิถีสุข. (2555). “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประยูรอาษานาม. (2541) *.คู่มือวิจัยทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่2. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์). (2553). “การบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในล้านนา”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมจิตรแก้วนาค. (2541). *การพัฒนาและศึกษาความเป็นไปได้ของระบบการประกันคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรมของกองทัพอากาศ*. *หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตวิทยาการวิจัยและพัฒนา*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.